

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2016

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 100

Memorandamo ona o na le maqephe a 13.

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO YA 1**

- 1.1 **Tahlehelo e kgolo eo re kileng ra ba le yona lapeng lesa. Moqoqo wa phetelo (Narrative) kapa o hlalosing (Descriptive)**
Moqoqong ona mohlahlobuwa o qoqa a pheta pale kapa a hlalosa kamoo ba ileng ba lahlehelwa ke ho itseng lapeng labo kateng.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlahlobuwa a ka:

- pheta ka tahlehelo efe kapa efe e kileng ya ba hlahela lapeng;
- pheta ka ho lahlehelwa kapa ho utswetswa thepa kapa tjelete ka baka la bonokwane bo ileng ba etswa lapeng labo, ho tjelelwa ke ntlo;
- pheta ka ho fellwa ke mosebetsi ha e mong wa leloko hoo ba ileng ba qetella ba se ba sotleha;
- pheta ka lefu la wa leloko;
- pheta ka tlhalano ya batswadi e ileng ya ba ama habohlako;
- bolela kapa a hlalosa kamoo tahlehelo ena e ba ammeng kateng;
- hlalisa maikutlo a hae tahlehelo eo ba bileng le yona;
- phethela ka hore ba ile ba feta jwang mathateng ao kapa ditlamorao e bile dife.

[Ela hloko: Tahlehelo eno e lokela ho ama ditho tsa lelapa kaofela e seng mohlahlobuwa feela]

[50]

- 1.2 Ha ke a ka ka tseba hore ke na le sebete seo ke se bontshitseng mohlang oo. Moqoqo wa phetelo (Narrative) kapa o hlalosing (Descriptive)
Moqoqong ona mohlahlobuwa o qoqa a pheta pale kapa o hlalosa ketsahalo e ileng ya bontsha ho ba sebete ha hae.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlahlobuwa a ka:

- pheta kapa a hlalosa ka ketsahalo efe kapa efe eo a ileng a bontsha ho ba sebete ho yona;
- pheta kapa a hlalosa ketsahalo e itseng eo ho yona ho ileng ha bonahala hore o sebete;
- pheta kapa a hlalosa tsa letsatsi/mohlang oo ketsahalo ya ho ba sebete ha hae e etsahetseng ka wona;
- pheta kapa a hlalosa ka ho pholosa lelapa la habo, thepa kapa ntlo mollong kapa ho pholosa motho ya kotsing;
- qoqa ka ho pholosa motho makgatheng a lefu;
- qoqa ka ha a ne a itshireletsa kgahlanong le ditsotsi;
- qoqa ka ha a ile a kgona ho laola koloi ha a ne a le makgatheng a ho kena kotsing e tshosang/nyarosang;
- hlalosa maikutlo ao a bileng le ona kamorao ho ketsahalo eo;
- dihela dikgala ka ho qoqa ka thuto eo ketsahalo ena e re rutang yona.

[Ha mohlahlobuwa a buile ka diketsahalo tse mmalwa tseo a bontshitseng ho ba sebete ho tsona ka matsatsi a fapaneng, o batla a fokodisa tema ya hae.]

[50]

1.3 **Batjha ba ka qoba jwang ho ima pele ba kena lenyalong. Moqoqo o hlalolang (Descriptive)**

- Moqoqong ona mohlalobuwa o hlalosa diketsahalo tsa nnete ka tsela ya boiqapelo, mme a qaqise/hlakise ka tsela e hlakileng hore mmadi a tle a kgodisehe ka ho phethahala.
- Mohlahlobuwa a ka ngola ditaba tsa hae jwalo ka ha eka di etsahetse ho yena kapa mothong ya haufi haholo le yena bophelong.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlalobuwa a ka:

- hlalosa mabaka a lebisang ho imeng ha banana ba esong ho nyalwe;
- hlalosa ditsela/mekgwa eo ba ka qobang ho ima pele ho lenyalo ka yona jk;
- ho qoba ho kena diketsong tsa thobalano pele ba nyalwa/nyala;
- ho sebedisa dithibelapelehi;
- ho buisana le bahlankana/dikgarebe tsa bona ka ditsela tseo ba ka di sebedisang ho thibela ho ima ba eso nyalane;
- ho ba le matsholo a hlophiswang ke baetapele ba batjha ao ho ona ho eletswang batjha ka tsa thobalano;
- ho ba le matsholo a hlophiswang ke Lefapha la Bophelo bo botle dikolong;
- ho ananela meetlo, mekgwa le ditlwaelo tsa setjhaba;
- ho qoba ho shebella ditshwantsho tse itshetlehileng thobalanong;
- ho ba sedi kgethong ya metswalle le ho qoba tshusumetso ya metswalle e fosahetseng.

[50]

1.4 **Botle le bobbe ba ho etswa ha diteko tsa tshebediso e mpe ya dithethefatsi baneng ba sekolo. Moqoqo o sa tshehetseng lehlakore (Discursive)**

- Mofuteng ona wa moqoqo mohlalobuwa o sekaseka sehlooho a tadime mahlakore a mabedi a kgang ka mokgwa o tshwanang, mme a a buelle ka bobedi.
- Moqoqo ona ha o nke lehlakore, mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo mahlakoreng ka bobedi a taba a sa tshehetse lehlakore lefe kapa lefe.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mohlahlobuwa a ka qala ka ho hlalosa sekgahla sa tshebediso ya dithethefatsi dikolong.

Botle ba ho etswa ha diteko.

Mohlalobuwa a ka qoqa ka hore:

- diteko tse etswang baneng ba sekolo di ka thusa ho fedisa tshebediso ya dithethefatsi dikolong jwang;
- diteko tsena di ka ba ama jwang tshebetsong ya bona ya sekolo;
- diteko tsena di ka thusa batswadi jwang ho ba nnetefaletsa hore bana ba bona ha ba sebedise dithethefatsi sekolong le bophelong ka kakaretso;
- di ka thusa ho thibela mafu a ka bakwang ke tshebediso e mpe ya dithethefatsi jwang;
- diteko tsena di ka thusa ho bopa botho/boitshwaro bo botle ba baithuti jwang, boo e tla bang motheo wa bokamoso ba bona;
- di ka thusa hore sekolo se hlwaye jwang bao e seng e le makgoba a tshebediso ya dithethefatsi;
- di ka thusa jwang ho boloka ba seng ba hlabolohile; di ka thusa sepolesa jwang ho fumana mehlodi ya dithethefatsi.

1.4 Bobe ba ho etswa ha diteko

Mohlalobuwa a ka:

- bontsha kamoo diteko tsa tshebediso ya dithethefatsi di hatikelang ditokelo tsa bana kateng;
- qoqa ka kamoo di ka tshabisang bana ho tla sekolong kateng;
- boela a hlalosa ka kamoo di ka tshehisang bana ka thaka tsa bona kateng;
- tswela pele a hlalose ka kamoo diteko tsa ho sebedisa dithethefatsi di ka fedisang boitshepo ba bona kateng;
- qoqa ka ho fosahala ha dipheho tsa diteko;
- hlalosa ka kamoo di ka ba talolang thakeng tsa bona le ho ba nyenyefatsa kateng.

[50]**1.5 Phano ya madi le ditho tsa mmele ke thuso e kgolo setjhabeng.**

Dumellana kapa o hanane le sehlooho. *Moqoqo wa kgang (Argumentative)*

- Moqoqo ona ke wa kgang. Mohlahlobuwa o lokela ho bontsha ntlhakemo ya hae kapa mohopolo oo a sekamelang ka ho wona e leng hore o dumellana kapa o hanana le sehlooho.
- O lokela ho hlalisa lehlakore le ho le ntshetsa pele, mme a le tshehetsa le ho le sireletsa ka dintlha tse utlwahalang, tse kgodisang.
- Ntlhakemo ya mongodi e lokela ho hlaka ka nako tsohle.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mabaka a ho dumellana le sehlooho

Mohlalobuwa a ka:

- dumellana le sehlooho, mme a bontshe kamoo phano ya madi le ditho tsa mmele e leng thuso e kgolo setjhabeng kateng;
- hlalosa maemo ao ho wona phano ya madi le ditho tsa mmele di ka hlokehang;
- a ka fana ka mehlala ya ditho tsa mmele tseo ho ka fanwang ka tsona;
- kgothaletsa batho ho etsa diteko hore ba tle ba tsebe hore ebe ba loketse ho fana ka madi le ditho tsa mmele na;
- phethela ka ho kgothaletsa setjhaba ho ingodisetsa ho fana ka madi le ditho tsa mmele bakeng sa ho pholosa maphelo;

Mabaka a ho hanana le sehlooho

Mohlalobuwa a ka:

- hanana le sehlooho mme a nehelane ka mabaka ao ka ona ho fana ka madi le ditho tsa mmele ho se nang thuso kateng setjhabeng;
- hlalosa maemo ao ho wona phano ya madi le ditho tsa mmele di sa amoheleheng;
- a ka tiisa ka mabaka ao ka wona a sa kgothaletsang hore ho nehelanwe ka madi le ditho tsa mmele a jwalo ka (ho retlwa le ho rekiswa ha ditho tsa mmele; ditumelo tse fapaneng; madi a ka nnang yaba a na le tshwaetso ya mafu a itseng) jj;
- phethela ka ho kgothaletsa setjhaba ho hanana le phano ya madi le ditho tsa mmele.

[50]

- 1.6 **Hoja ka mamela dikgalemo tsa batswadi le matitjhere a ka.**
Moqoqo wa boimamelo/o tebisang maikutlo (Reflective)
Ke moqoqo wa boimamelo kapa oo mongodi a tebisang maikutlo a hae hodima se itseng seo a se nahanisang ka botebo.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlalobuwa a ka:

- hlalosa bohloko ba ho se mamele ha a kgalengwa;
- lokodisa diketsahalo tseo ho tsona a sa kang a mamela ha a ne a kgalengwa.ke batswadi le matitjhere;
- qaqisa mathata ao a ileng a kena ho ona ka lebaka la ho se mamele;
- hlalosa seo a ithutileng sona diketsong tseo tsa hae tsa ho se mamele batswadi le matitjhere;
- qoqa ka ditlamorao tse bosula tse ka thunthetsang bophelo ba motho;
- dihela dikgala ka ho eletsa bomphato ba hae hore ba se kene molekong wa ho se mamele batswadi le matitjhere a bona.

[50]

- 1.7. **Ditshwantsho:** (1.7.1 le 1.7.2)

- Moqoqong ona mohlalobuwa o qoqa a itshetlehile ka **seo a se bonang kapa mohopolo wa sehlooho** o qholoditsweng ke setshwantsho maikutlong a hae;
- Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

KAROLO YA A: MOQOQO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho SE LE SENG FEELA KAROLONG YA A, mme a ngole ka dihlooho TSE PEDI KAROLONG YA B.
- Karolo ka nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng bakeng sa ho tshwaya tema ka nngwe.
- Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae.
- Ha mohlahlobuwa a **tswile lekoteng** nehelanong, etsa tsena tse latelang:
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae: Motshwayi a lekole dintlha (mehopolo ya sehlooho le e e tshehetsang) ho bona kamoo e lebisang tlhahisong ya diratswana le tema yohle kateng.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya moqoqo:

Sehella lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang:

- / bakeng sa ho arola mantswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- , + bakeng sa ho kopanya mantswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^ bakeng sa lentswe, karolwana ya lentswe le matshwao a ho bala a siilweng dipakeng tsa mantswe a mang;
- // bakeng sa ho arola diratswana.
- ← bakeng sa ha mohlahlobuwa a qadile polelo hara mola;
- ↑↓ bakeng sa ha mohlahlobuwa a fetoletse dintlha tsa hae a qadile ka eo a lokelang ho qetella ka yona.

ELA HLOKO:

- Sebedisa ruburiki ena e latelang ka nako tsohle ha o lekanyetsa meqoqo (Pampiri ya 3, KAROLO YA A).
- Matshwao a 0–50 a arotswe ho ya ka dikgato tse 5 tsa ditlhaloso tsa phihlello.
- Lekgetheng la Dikahare, Puo le Setaele, tlhaloso e nngwe le e nngwe ya phihlello e arotswe habedi ho hlahisa boemo bo hodimo le boemo bo tlase; boemo bo bong le bo bong bo na le tlhaloso ya bona.
- Lekgetha la Sebopeho lona ha le a arolwa ka bokgoni bo nang le boemo bo hodimo le bo tlase.

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare le Moralo	30	DM =
Puo le Setaele le Tokiso ya diphoso	15	PST =
Sebopeho	05	Seb =
Matshwao ohle	50	

KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO – (MATSHWAO A 50) SESOTHO PUO YA LAPENG (HL) - SLKT

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlello e babatsehlang	4. Phihlello e supang bokgoni	3. Phihlello e mahareng	2. Phihlello ya motheo feela	1. Phihlello e haellang
DIKAHARE LE MORALO Tshekatsheko ya sehlooho: thophiso ya mehopollo le dintlha, kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetsa le maemo Matshwao a: 30	28–30 - nehelano e bontshang kutlwisiso e babatsehlang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang; - mehopollo e bontsha boqhetsese, e phepetsa monahano mme ke e sutsiseng; - e hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang/babatsehlang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	22–24 - nehelano e ralehileng hantle haholo; - mehopollo e tsamaellana le sehlooho ka botlalo, e a kgahlisa mme e na le bopaki ba mehopollo e sutsiseng; - o hlophisitswe hantle haholo ka tsela e ikgethang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	16–18 - nehelano ke e kgotsofatsang ditlhokeho; - mehopollo e momahane ka tsela e kgotsofatsang le e kgodisang; - o hlophisitswe ka tsela e utlwisisehang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	10–12 - nehelano e momahane mona le mane; - mehopollo ke e seng ya boiqapelo mme e sa hlangang; - ho na le bopaki bo seng bokae ba thophiso le momahano ya nehelano.	4–6 - nehelano e tswile lekoteng ho hang; - mehopollo ke e sa tsepamang e dubakaneng; - ha e utwahale mme dintlha di a phetakakwa; - ha e a hlophiswa ka tshwanelo le momahano ha e yo.
	25–27 - mosebetsi o tswileng matsoho leha o haellwa ke dintlha tse ikgethang tsa moqoqo o babatsehlang; - mehopollo ke e sutsiseng mme e bontsha boqhetsese; - o hlophisitswe hantle ka tsela e bontshang bokgoni mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	19–21 - Nehelano e radilweng hantle; - mehopollo ke e loketseng mme e thahasellisang; - o hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	13–15 - nehelano e a kgotsofatsa le ha e sa hlaka mona le mane; - mehopollo e momahane le ho kgodisa ka tsela e mahareng; - ho na le thophiso le momahano e itseng ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	7–9 - nehelano boholo e tswile lekoteng; - mehopollo ha e a momahane ka tshwanelo mme e a lahlehisa; - nehelano ha e na bopaki ba thophiso le momahano.	0–3 - boiteko ha bo yo ba ho arabela sehlooho; - mehopollo e tswile lekoteng ka ho phethahala, ha e a nepahala; - nehelano ha e a tsepama sehloohong, mme e dubakane.
PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO Sehalo, rejisetara, setaele, tlontlontse ke tse lokelang sepheo/tshusumetso le maemo; Kgetho ya mantswe Tshebediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho balla le mopeleto Matshwao a: 15	14–15 - sehalo, rejisetara, setaele le tlontlontse di loketse sepheo ka tsela e babatsehlang, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshebediso ya hae ya puo e a ikgetha, mme e bontsha boitshepo ka tsela e tsotshang; - o sebedisitse sehalo se matla mme se susumetsang ka tsela e ikgethang; - o batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto; - o radilwe ka bokgoni bo tsotshang.	11–12 - sehalo, rejisetara, setaele le tlontlontse di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo haholo; - tshebediso ya puo e matla mme ho sebedisitswe sehalo se loketseng ka nako tsohle; - boholo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa tshebediso ya puo le mopeleto; - o radilwe hantle ka tshwanelo.	8–9 - sehalo, rejisetara, setaele le tlontlontse di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshebediso ya puo ke e loketseng, mme e fetisa moelelo ka tshwanelo; - puo ya bonono ke e loketseng mme e sebedisitswe ka tshwanelo; - sehalo se sebedisitswe ka tshwanelo; - o radilwe ka tsela e mahareng feela.	5–6 - sehalo, rejisetara, setaele le tlontlontse ha di a lokela sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - puo e sebedisitswe feela ka tsela ya motheo; - sehalo mmoho le moelelo o hlahiswang ke tema ke tse sa lokelang; - ho sebedisitswe tlontlontse ya motheo feela.	0–3 - puo e sebedisitsweng ha se e utlwisisehang; - sehalo, rejisetara, setaele le tlontlontse ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo; - tshebediso ya tlontlontse e haellang haholo hoo nehelano e sa utlwisisehang.
	13 - tshebediso ya puo ke e nepahetseng, mme e susumetsang sehalo sa tema; - o batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto; - o radilwe ka bokgoni bo tsotshang.	10 - tshebediso ya puo ke e sefutho mme e loketseng maemo; - sehalo ke se matla mme se loketseng; - ho na le diphoso tse seng kae tsa puo le tsa mopeleto; - o radilwe hantle.	7 - tshebediso ya puo ke e kgotsofatsang le ha ho na le ho sa tsamaellane mona le mane; -Ka kakaretso sehalo ke se loketseng le ha puo ya bonono e le e haellang.	4 - puo ke ya motheo feela mme e sebedisitswe ka tsela e haellang; - popeho ya dipolelo ke e tshwanang e se nang motswako; - tlontlontse e haella haholo feela.	
SEBOPEHO Makgetha a tema: popeho ya dipolelo le kgodiso ya diratswana le bolelele bo hlokehang. Matshwao a: 5	5 - kgodiso ya sehlooho ke e babatsehlang; - katoloso ya dintlha ke e ikgethang; - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e ikgethang.	4 - dintlha ke tse loketseng mme tse hodisang sehlooho; - momahano e bopilweng ke e supang bokgoni; - dipolelo le diratswana di loketse nehelano mme di fapafapanngwa ka tshwanelo.	3 - dintlha tse loketseng di hodisa sehlooho ka tsela e mahareng; - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e mahareng; - moqoqo o ntse o hlahisa moelelo.	2 - tse ding tsa dintlha ke tse utwahalang; - dipolelo le diratswana di na le diphoso; - moqoqo o a utlwisiseha le ha o le diphoso.	0–1 - dintlha tsa bohlokwa di a haella; - dipolelo le diratswana tse hlahisitsweng ke tse fosahetseng; - moqoqo ha o na moelelo o lebeletsweng.

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANANO**POTSO YA 2****2.1 Nalane ya tsa bophelo ba mofu**

Ena ke tema eo ho yona ho ngolwang ditaba tsa nalane ya bophelo ba mofu.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

- Mofu ke mang, ke wa ha mang o tswalwa ke bomang;
- Tlhaho ya hae: sebaka moo a hlahetseng teng, letsatsi la tswalo le selemo;
- Tsa kgolo ya mofu: dithuto, mosebetsi le tsa lenyalo;
- Tsa lefu la hae: letsatsi le mokgwa oo a hlokaletseng ka wona;
- Maballo: bao a ba siyang;
- Theneketso/diphafo: seboko sa hae.

ELA HLOKO: Ho ka etsahala hore e be mofu ha a fumana thuto ya sekolo, ha a sebetsa mesebetsi ya thuto jwalo ka ha re e tseba mme ebile ha a nyala/nyalwa. Maemong a kang ao mohlalobuwa a ka ngola ka ditaba tse kang: tsela eo mofu a neng a phela ka yona, thuto ya lapeng, seabo sa hae lapeng la hae le setjhabeng. Tokodiso ya ditaba e be e nepahetseng mme tema ena e ngolwe ka tsela ya semmuso. Bolokolohi ba ho ngola diphafo tsa seboko ka puo ya letswele bo nne bo be teng. Diboko tsa boiqapelo ha di amohelehe.

[25]**2.2 Tekolokakaretso**

Sepheo sa tekolokakaretso ena ke ho nehelana ka tlhahisoleseding ka pale e ileng ya balwa bukeng le ho tsosa thahasello mabapi le yona.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlalobuwa a ka hlalosa tse latelang ka bokgutshwanyane:

- selelekela se lelekellang pale eo, empa a se ye lolololo haholo;
- mofuta wa sengolwa, sehlooho le mongodi wa buka;
- poloto ya buka kapa pale;
- tikoloho le nako ya diketsahalo tse hlahellang pale eo;
- dibapadi/baphetwa ba pale le seabo sa bona;
- thuto e fumanwang sengolweng seo;
- ya ngolang tekolokakaretso o na le kgetho ya ho ka nka ntlhakemo e itseng mme a be a hlahise mohopolo wa hae mabapi le ntlhakemo eo ya hae;
- lebitso la molekodi, mme a phethele ka kgothalletso ya hae.

[25]

2.3 Lengolo la setlwaedi/setswalle

- Aterese e nngwe, ya mongodi mme e ngolwa e qala hodimo bohareng ba leqephe ho tloha tsohong le letshehadi ho ya ho le letona; Ha mohlahlobuwa a ngotse aterese le letsatsi/mohla di arohane kapa di kopane, ho se be le kotlo eo a e fuwang;
- Aterese e ngolwa ka mokgwa wa boloko; ha ho ngolwe matshwao a puo ntle le ha aterese eo e na le lebokoso la poso;
- Aterese ya ya ngollwang ha e hlahiswe mofuteng ona wa lengolo;
- Ka mora mohla ho tlolewa mola, ebe ho tla tumediswa; yona e ngolwa ka tsohong le letshehadi, haufi le moo leqephe le qalang.
- Hlokomela hore ha ho ngolwe letshwao la puo ka mora tumediswa;
- Seratswana sa selelekela se lokela ho ba sekgutshwanyane, mme se omele ditaba kapa se totobatse sepheo sa lengolo;
- Mmele wa lengolo o ahwe ka diratswana tse seng kae; di ka ba tharo kapa ho feta, mme mona ke moo ya ngolang a nontshang taba tsa hae tse mabapi le sehlooho sa lengolo;
- Qetelo ya lengolo ke e kgutshwane ka tlwaelo, mme e phethela ditaba;
- Lengolong la setlwaedi ha ho hlokehe hore o ngole sefane/fane ya hao, mme ha ho ngollwa motswalle ho ka nna hwa qetellwa ha monatjana ka tsela eo ba bitsanang ka yona. Mohlala: mokgotsiao, ntjamme jj.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlahlobuwa a ka:

- totobatsa sepheo seo lengolo le ngolwang ka sona (ho tsebisa motswalle ka bophelo ba yunivesithing);
- ngola ka bodulo ba hae moo yunivesithing;
- ngola ka metswalle e metjha eo a seng a kopane le yona;
- ngola le ka dithuto tse ntjha tsa yunivesithing;
- ngola le ka diphephetso tseo a kopanang le tsona yunivesithing moo;
- ngola ka dintle le dimpe tsa ho phela hole le batswadi.

[25]

2.4 Atikele e yang makasineng

Sebopeho

- E ba le sehlooho se matla ebile se hohelang mahlo.
- Lebitso la moqolotsi wa ditaba le sebaka seo atikele e ngolletsweng teng di ngolwa ka hodima seratswana sa pele.
- E arolwa ka dikholomo tse bopilweng ka diratswana tse kgutshwane.
- Ditaba di hlahiswa ka sebopeho sa phiramiti e shebileng tlase.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlahlobuwa a ka:

- ngola ka bohlokwa ba ho phela sebakeng se hlwekileng;
- thoholetsa batjha ka ho ikgobokanya ka sepheo sa ho etsa botle setjhabeng;
- kgothaletsa setjhaba ka kakaretso ho ithuta ka ketso e ntle eo batjha ba e entseng;

- 2.4
- kgothatsa batjha bao ka hore ba nne ba tswele pele ho etsa e meng melemo setjhabeng le ho ruta batjha ba bang ba so kang ba ikgobokanya ho etsa tse molemo sebakeng seo ba phelang ho sona le tikolohong ka kakaretso.

ELA HLOKO: Ha mohlalobuwa a sa ngola ka sebopeho sa kholomo a ngotse feela ka tsela ya sehlooho, selelekela le diratswana (tsela ya moqoqo) a se fumantshwe kotlo.

[25]

2.5 Lengolo la semmuso

- Aterese di pedi. Aterese ya mongodi wa lengolo e ngolwa ho tloha mahareng a leqephe ho leba letsohong le letona, ebe e latelwa ke letsatsi, kgwedi le selemo. Ka mora aterese ho tloha mola, pele ho ngolwa la mohla. (Ha mohlalobuwa a ngotse aterese le letsatsi/mohla di arohane kapa di kopane, ho se be le kotlo eo a e fuwang);
- Aterese ya ya ngollwang e ngolwa ka letsohong le letshehadi. Aterese ya moamohedi e qala ka maemo a tshebetso a ya ngollwang ebe ho latela aterese ya hae ka botlalo;
- Tlase aterese ho ngolwa tumedisano (Monghadi, mofumahadi kapa mofumahatsana/ Mong., Mof., Mofts.);
- Tlase tumedisano ho ngolwa mola wa sehlooho – o totobatsang sepheo sa lengolo, ebe ho latela selelekela;
- Qetelo ke ya semmuso mme e ngolwa e le '*Ka botshepehi, Ka boikokobetso* jj;
- Ya ngolang o ngola lebitso la hae ka botlalo ka mora qetelo, ebe o a saena.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Mohlalobuwa a ka

- totobatsa sepheo seo lengolo le ngolwang ka sona (ho tletleba ho mookamedi wa seteishene mabapi le kamoo sepolesa se sa kang sa mo sebeletsa hantle kateng);
- qaqisa ketsahalo eo a neng a ilo e tlaleha sepoleseng;
- ngola ka mabaka a lebisitseng ho se kgotsotaleng ha hae ka mokgwa oo mapolesa a sa mo sebeletsang hantle kateng;
- ngola a hlalisa kamoo a ka thabelang ho thuswa kateng;
- sisinya se ka etswang ho lokisa maemo ao.

[25]

2.6 Puo

- Puo ke karolo ya bohlokwa ya phedisano.
- Ke tema e matla, e hohelang le ho qahamisa ditsebe tsa bamamedi.
- Hangata e etswa meketjaneng moo motho a mametsweng ke sehlophahadi sa batho.

Dikahare tse ka lebellwang e ka ba tsena tse latelang:

Sebui se leboha monyetla wa ho fumantshwa sebaka sa ho etsa puo mme se ka:

- bua se totobatsa sepheo sa ho nehelana ka puo eo, e leng ho kgothatsa baithuti ho ithuta ka matla hore ba tle ba iketsetse bokamoso bo botle le ho feta ba sona;

- bua se ba hopotsa hore le sona e ne e le moithuti moo, mme ho ikitlaetsa ha sona mosebetsing wa sekolo ho ile ha se betlela monyetla wa ho ba le bokamoso bo botle;
- phethela ka ho ba lakaletsa katleho le mahlohonolo boitokisetsong ba dithuto tsa bona.

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 50
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 100

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka dihlooho TSE PEDI karolong ena.
- Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng nehelanong etsa tsena tse latelang:
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Abela mohlahlobuwa matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.
- Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa ditema tsa hae.

Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae: Motshwayi a lekole dintlha (mehopolo ya sehlooho le e e tshehetsang) ho bona kamoo e lebisang tlhahisong ya diratswana le tema yohle kateng.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya tema e telele:

- Sehella lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang.

/ bakeng sa ho arola mantswe a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;

—, + bakeng sa ho kopanya mantswe a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;

Mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;

Mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;

Mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;

P bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;

^ bakeng sa lentswe, karolwana ya lentswe le matshwao a ho bala a siilweng dipakeng tsa mantswe a mang;

// bakeng sa ho arola diratswana;

← bakeng sa ha mohlahlobuwa a qadile polelo hara mola;

↑↓ bakeng sa ha mohlahlobuwa a fetoletse dintlha tsa hae a qadile ka eo a lokelang ho qetella ka yona.

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopeho	15	DMS. =
Puo, Setaele le Tokiso ya diphoso	10	PST =
Matshwao ohle	25	

RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho lekanyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO (Nehelano le mehopolu) Ho rala, ho hlophisa mehopolu. Kelohlolo ya maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo MATSHWAO A 15	13–15 -Nehelano e babatsehang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang; -Mehopolu e matla e sutsitseng; -Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta ona wa tema; -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong; -Mehopolu le dikahare ke tse momahaneng, tse hlalositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhetsa sehlooho; -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa.	10–12 -Nehelano e ntle haholo e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta ona wa tema; -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong; -Mehopolu le dikahare ke tse momahaneng, tse hlalositsweng ka botebo, mme dintlha di tshhetsa sehlooho; -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa.	7–9 -Nehelano e lekaneng e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema; -Nehelano ha e a tsepama sehloohong ka ho phethahala ho na le ho kgera ho itseng; -Mehopolu le dikahare di na le momahano e amoheleng; -Ke dintlha tse itseng feela tse tshhetsang sehlooho; -Ka kakaretso sebopeho ke se loketseng empa se nang le diphoso tse itseng.	4–6 -Nehelano ya motheo e bontshang tsebo ya makgetha a itseng feela a mofuta ona wa tema; -Nehelano e na le tsepamo e itseng feela sehloohong empa e a kgera; -Mehopolu le dikahare ha se ka mehla di momahaneng; -Sehlooho se tshhetswa ke dintlha tse itseng feela; -Sebopeho se fofo feela, mme se na le bohlotsa bo boholo.	0–3 -Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema; -Moelelo o nyotobetswa ke ho kgera ho hoholo; -Mehopolu le dikahare ha di na momahano; -Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshhetsang sehlooho; -Ha ho na boiteko bo entsweng ho sebedisa sebopeho se nepahetseng.
PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO Sehalo rejistara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswa, matshwao a puo le mopeleto MATSHWAO A 10	9–10 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Tshebediso ya puo e nepahetse e bile e bopehile hantle; -Nehelano ha e na diphoso.	7–8 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Ka kakaretso tshebediso ya puo ke e nepahetseng e bileng e bopehile hantle; -Tshebediso ya tlotlontswa e ntle haholo; -Nehelano boholo ha e na diphoso.	5–6 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Nehelano e na le diphoso tse itseng tsa tshebediso ya puo; -Tshebediso ya tlotlontswa ke e lekaneng; -Diphoso ha se tse nyotobetsang moelelo.	3–4 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo hantle; -Tshebediso ya puo e fosahetse e bile e tletse diphoso tse ngata; -Tshebediso e seng kae ya tlotlontswa; -Moelelo o nyotobeditse.	0–2 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswa ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo; -Nehelano e tletse diphoso e dubakane; -Tlotlontswa ha e dumellane le maemo; -Moelelo o nyotobeditse haholo.